

A magyar nyelvet érő hatások: jövevényszavak, nyelvújítás

Javasolt feldolgozási idő: 50 perc

A nyelvújítás első híres példaadója Bessenyei György, akiről irodalomból is tanultál.

- 1. Olvasd el Magyarság című röpiratát az eredeti szövegével!*
- 2. Írj róla egy összefoglalót!*
- 3. Maga a szöveg jól mutatja, miért is volt szükség nyelvújításra. A jövevényszavakról és a nyelvújításról szerzett nyelvi ismereteid alapján mutasd be az ekkori magyar nyelvet és írását (szavak, mondat szerkesztés, helyesírás)! A teljes szöveged 10-15 mondatnyi terjedelmű legyen!*

1. BESSENYEI GYÖRGY: MAGYARSÁG

Vallyuk meg, hogy nagyon meg szükültünk a' Magyarságba mellynek ugyan bőségébe soha nem vóltunk. Tsudálkozom nagy nemzetünkön, hogy ö, ki külömben minden tulajdonainak fen tartásába olly nemes, nagy és álhatatos indulattal viseltetik, a maga anya nyelvét feléjteni láttatik; ollyan világba pedig, melybe minden Haza, önnön nyelvét emeli; azon tanul, azon perel, kereskedik, társalkodik, és gazdálkodik.

Ollyan szánakozásra, s egyszersmind köpedelemre való tsekélységgel, kitsinyitik némellyek magokat, hogy magyarul nem lehet mondják jól írni, okoskodni, mivel sem ereje, sem elégsége nintsen a nyelvnek, mellyekkel a' tudományok szépségeket, és mélyiségeket, elől lehetne adni. Ollybá venném ha mondanád egy nagy Hegynek melly arany kövel tele vólna, hogy semmit nem és, mivel nints bánya s' bányász benne. Mit tehet aról a drága hegy, ha kintseit belöle nem szedik; mit tehet rólla a Magyar nyelv is, ha fiyei ötöt sem ékesíteni, sem nagyítani, sem fel emelni nem akarják. Egy nyelv sem származott a' föld galyóbissán tökelletes erőbe; de azért még is sok van már erős és mély közöttök. Ha az Anglusok soha nem kezdetek vólna nyelveken írni, azon okbúl hogy gyenge, nem vólna mosz sem fényes, sem olly mély, mellyhez egy nyelv sem hasonlithat már e' részbe, noha gyengébb vólt sokkal mint most a' Magyar.

Nézzük meg az Anglust mi volt 1017ben mikor **Kánut** a Daniai fejedelem el foglalta. **Guillelmus** a **Normándiai** Hertzeg, ki őket járma alá vette hasonlóul a 11dik Százba egész Angliába meg tiltotta az Anya nyelvet minden törvény tábláknál, úgy hogy **Normanus** nyelven kellett mindent végbe vinni. Ez egész 11dik **Eduardusig** így ment. Mi pedig Magyarok magunk láttatunk nyelvünket meg tiltani. **Guillelmus** alatt nem lehetett hát **Anglus** nyelven mély tudomány: De következik e' onnan, ha akkor az Anglus nyelv tsekély volt, hogy most se tsudálhassuk benn **Miltont, Sakespeart, Jungot, Poppét?** Ha ugyan az Anglus mindég abba maradt volna, hogy ne írjon a maga nyelvén, sem törvényt, sem pert, sem tudományt, mert gyenge, most is ostoba volna.

Mi volt a Frantia nyelv is 10dik 11dik Százba **Róbert** alatt? allig lehetett nyelvnek mondani együgyűsége miatt; úgy de, **Risseliö** még is olyan taszítást tett rajta, hogy ő alatta, és utánna a két **Corneliusokat, Deszperot, Moliert, Monteszköt, Voltért** sat. frantziaságokban tsudálnod kell. Hová ment már ez a' nyelv, abból a mélységes alacsonyásból melybe nyögöt, és mitsoda széles ki terjedtet tudományt adott fiainak?

Görög ország böltsoje volt minden tudományoknak; - hová elmelte fel nyelvét? Ugy de nézd meg, **Amfiction** 111dik Athenás béli király idejébe Kinek uralkodása alatt 12. Nemzetetskék, kétszer Esztendőben a' **Termófilesen** öszve gyültek mint mi régen a' **Rákoson**, hogy dolgaikról tanátskozzanak, hol tsak szóval végezték közönséges ügyöket. Nehéz lett volna akkor **Aristotelesnek, Plátonak, Xenofonnak, Homerusnak** azt írni, mit idővel Görögül meg irtak. Irhatták volna é **Euripides** es **Sofoklesis** Nemes **Tragediaikat** **Kranauz** alatt?

Jegyezd meg e nagy igasságot, hogy soha a földnek golyobissán egy Nemzet sem tehette addig magajévé a' böltsességet, mélységet, valameddig a' tudományokat, a maga Anya nyelvébe bé nem húzta. Minden Nemzet a maga nyelvén lett tudós, de idegenen sohasem. **Pittagorás** tudta az **Egyiptomi** nyelvet, több **Filosofusokkal** együtt, kik oda mentek tanulni, de még is míg a' Görög a maga nyelvébe fel nem ment, nem volt közönséges böltsessége. A' Romaiak hasonlóul sokan tudtak Görögül; de azért tsak **Senecába, Epictésbe, Pliniusba, Ciceroba** sat. tsudallyuk őket. **Anglus, Frantzia** regen tud már Sidóul, Görögül, Deákul a maga tudósaival; de még is míg önnön nyelvét tudósá, nagy a' nem tette, fel nem mehetet. Magyar országba is régen tudnak már a Papok, s' némely tanulók Sidóul, Görögül, de azért hol vannak a tudományok? Szent Istvántól fogva mindég Deákul ír a' Nemzet s' mire ment benne a' tudomány? Sok el mondja néked ha akarod a Sidó, Görög **Grammaticát** tsak nem könyv nélkül, Ugy ír Deákul mint **Cicero**; de

azért egyéb képpen olly melységes ostobasága, s' vadsága, idetlensége lehet, hogy beszélni sem mersz véle, mivel akarattya ellen oly rutakat mond, mellyek miat ő helyette kell el pirúlnod.

Mit kell hát egy Nemzetnek el követni, ha tudománnyal fel akarja magát emelni, melly dologg kötelessége? -- vagy valamely idegen nyelvet kell anya nyelvének fogadni, s' a magától butsút venni, vagy a maga született nyelvébe, a mély tudományokat által tenni. De egy egész Nemzet meddig tánúl meg valamely idegen nyelvet tökéletesen, és mikor felejt el a magáét? mert a' Paraszt emberek kikkel beszélnünk kell, nem tanúlnak sem Görögül, sem Sídóul, sem Deákul, nekik is Feleségeikkel beszélni, pedig a paraszt Aszszonyok tudjuk miképpen szokták az idegen nyelveket tanulni. Azért akkor fog a Magyar nyelv Hazánkból ki halni, mikor a Magyar paraszt Aszszonyok Deakul, Görögül, Frantziául vagy Németül fognak tanulni, és Magyarul meg szűnnek beszélni. Mig pedig a Magyar Paraszt Aszszonyok magyarul fognak beszélni, addig a Paraszt emberek is úgy beszélnek, és hasonlóul mig a' jobbágyok, magyarul szólnak, addig az uraknak sem lehet a magyarságot el felejteni. Ha már így kentelenek vagyunk nyelvünket meg tartani, tisztítsuk ki leg alább, és dolgozzunk előmenetelünkön.

Minden Nemzet a maga nyelvről ismértetik meg leg inkább; - hogy neveznéd az olyan Nemzetet, mellynek anya nyelve nem volna? Se hogy, mitsoda szomorú el vettetett és gyalázatos sors lenne az egész Nemzetnek anya nyelv nélkül a' több anya nyelvű Népek, Hazák közt bújdokni, és szemtelenkedni, hol szüntelen azt kérdeznék tülle: **hát te mi vagy honnan jöttel, ki vagy?** Azonba a' melly nemzettől elkódúlná nyelvét, az iránt mindég úgy tettzene mintha inassa, vagy szolgálja volna.

Mért nem alkalmas a Magyar nyelv? azért feleled, hogy nem lehet rajta ki tenni a dolgot: ha nem lehet, ted úgy mint deákul van, mert minden nemzet úgy tett azzal, mondjad Magyarul **Filosófia, Teológia, Fisica sat.** Minek ezek helyébe új szókat gondolni? ezzel úgy is minden Nemzet úgy bánt; a' Frantzia így mondja **Filosóf. Teolog, Fisik.** el hadja belölk az **utólsó** betűt, s' mindjárt Frantziául van. A Német így mondja: **Filosófi Teológáj** sat. Így valamit az Anya nyelven ki nem lehet tenni, azon kell nevezni a min már nevezik, és mihent ezeket a' szókat meg adod a magyar nyelvnek, mint a' deak magának Görögből meg adta, mellyet **Anglus, Rfantzia, Német** követtek; azon szempillantásba ollyanná tészed a Magyar nyelvet mint a leg főbb Europai nyelv lehet e földön.

Melyik nyelvnek is lehetne több edessége, méltósága, mellysége és könnyü

mondása mint a' Magyarok? mind a' deák mind a' Frantzia, mind a' Német görtsösebb nálla. Kivált Poetaságra, eneklésre, régi történetek elő beszéllésre, ditserő beszédre, egy nyelv sem haladja meg. Olvasd meg az **EMBERNEK PROBAIÁT, TELEMAKUST. AGIST. LUKANUST**, Foogadom nem fogod benne a' Magyar nyelvnek sem szük voltát sem sundaságát, sem tsekelységet eszre venni. Nem vólt ilyen erőbe az Anglus nyelv **Kanut** alatt, sem a' Görög **Amfiction** idejébe, sem a' Frantzia, **Risseliö** előtt; de meg is el mehetek mostani tökéletességekre, mellyel az emberi Nemet zsuddálkozásra hozzák és böltességre tanítják.

Nallúnk ha komediát, Tragediát ír valaki, némellyek ki nevetik, mert ezt hijábanvalóságnak tartják. Ezekhez szollok: el arúlyátok magatokat: tudjátoké mi emelte **Eúripidest, Sofoklest** örök emlékezetre a' Görögöknel? tudjátoké mi tette **Sakespeárt** az Anglusoknál halhatatlanná, mint **Cornelius Pétert** nagyá a' **Frantziáknál**, és **Terentziust** a' **Romaiaknál**? a' **Tragedia, Komédia**, melly dolgokat ti semminek vesztek: kérlek rajtatok nevessem e' el magamat, vagy **Rómán, Athenásson, Párison, és Londonon**. Az ilyen emberek olyanok mint azok a' bértzek közt lakó oláhok, kik a' tiszta búza kenyeret el vetik, s' kukuritzá kenyeret rágnak mivel azon nőttek. Némelly Oskolákban igaz, hajdan abbul állott a' Komédia, hogy a' Gyermekeknek lábba valójokat, ingeket meg tömték, ortzójokat korommal be kenték, osztán nyársakat adtak kezükbe pengetni: ha ugyan a' **Komédiárúl** e szerint ítélsz, ugy inkább gondolhatod ázt, eszezenekhez illő dolognak lenni, mint eszesek munkájának.

Vannak még olyanok, kik ha Szent Irást nem magyarázol, akarmit irsz nevetnek: Masok ha **Corpus Júrist** nem fejtegeted semminek állitanak; azonban mikor osztán nagy dolgok fordulnak elő, hol sem **Náhumból** sem **Zofoniásbúl** nem lehet okoskodni, a' mélyly Atyák tsak halgatnak, vagy olyanokat mondanak hogy a szégyen ki hajt előlük. **Polibius, Homerus, Virgilius, Plato, Seneca sat.** a' Nevezet dolgokból sem egyiket sem másikat nem magyarázták.

Nem mondom azonban, hogy nem ditsösséges, és idvességes dolgo Sz. Irást magyaráni [!] s' érteni, azt sem állítottam, hogy igen Nemes és tiszteletre méltó érdem nem vólna, maga Hazájának törvényét tudni, tsak azt állítottam, hogy nagy tsekélység más dolgokban ezeken kívül jó s' tiszteletre érdemes hasznú tudományokat nem keresni: vagy azokat Irigységből gúnyolni, kik tanúlnak, s' más dolgokban okoskodnak. Kiki lehet nagy a-maga mesterségébe, és azért egyik fél, a másik félnek meg adhattya tiszteletit. Egy Hazát sok féle keppen lehet, és kell szolgálni, mert annak sok mesterségre van szüksége. Ellyenek a'

Bányászok is; de ne üzzük el szántókat, sem a' szabók a Csizmadiakat; **Ellyünk s' hadjünk másokat is élni**- Ha valaki olyan vagy ki a Magyar irast meg veted, tsak gondold, és hited el magaddal hogy a Magyar író nem néked irt, hanem azoknak, kik munkáját kedvellik, mert ne hid különben hogy egész ország tettésedtől föggesztené fel ítéletét. Miert nem lehetne egy Nemzetnek mulattságára, annak Anya nyelvén írni? és miért ne lene szép dolog **Komediával** vagy egy **Pontyival** Valakinek kiki a hol mehet. Most vólna egyszer ideje a Magyarságot emelni. A Budai nagy **Universitásnak**, miért nem lehetne olyan Magyarokat magához kaptsolni, tsak betsüllettel, fizetés nélkül kik Hazajok nyelvét tudják? Uj szó könyvet jó volna osztan tsinálni hol meg határozthatnának az újj magyar szók. Az **Universitás** magará vehetné a' jó Magyar könyveknek meg visgalását, ki nyomtatását. Fordithatatna Magarra **Cicerot, Epictetést, Senecat, Rollint, Milottot, Hübnert sat.** Had lehetne Magyarúl is tanulni; meg vennék az illyen munkákat, s' így az **Universitásnak** pénze, a Nemzetnek pedifg Magyar könyvei lennének.

Lehetne az Efféle dologba esmeretséget tartani a Sáros Pataki **Collegiummal** is, mert azok a Frizérozatlan fejü **Filosofusok** tudnak magyarúl, s' egyéb képpen is. A' közönséges dolgot köz erővel kell fogni, mert különben hijában erőszakoskodünk. [!] Az **Universitas** Frantzia és Nemet Könyveket nem fog iratni mert elég van, ha pedig tsak Deákul irat, ott maradunk velle, a hol vagyunk; Ha ellenben az Országba semmi újságot nem kezd, hogy a nemzetet fel ébreszsze; mulattságra a' vidámságra hozza, kivánságának kedvet adjon, nehezen fogja a Haza tudni, ha van e' **Universitássa** vagy nints.

Magyar nyelven kívül nehéz egyébbül kedves újságot indítani; de ha **Volsiust, Flörit, Monteskiöt, Vilándot, Kroneket, Milont, Donâtot** sat. Magyarúl lehetne olvasni; fogadom hogy egy nehány esztendő mulva, az Asszonyoknak is több tudományok, értelmek lenne, mint most sok **Doctusnak** van az országba. Mi kár lenne benne, ha a' Német **Gellertet** is a' Debretzeni, Ketskeméti, Kassai Polgárnék olvashatnák magyarba? Valameddig ezt a' módot fel nem vesszük, soha nem jövünk ki a' mélységből úgy mint kellene. Mozsásba, tűzbe kell hozni a Nemzet elméjét újsággal, még pedig a' maga nyelvével, mert ha ötet a' maga ditsőségével nem indittyuk, idegen dolgokra egészszen meg nem indul. Mig pedig Németül, Franziaul meg tanul, addig Magyarba ha könyvei lésznek böltességre mégyen. Valameddig a' Nagyok a' kitsinyekkel vetélkedésbe nem jönnek, addig fel nem all köztünk a' tudomány, vetélkedés pedig mi módon allyon fel, ha a' kitsinyek nem tanulhatnak.

A' régi módhoz ne rogaszkodjunk, mert a' hoz ragaszkodni annit térszen mint a' tudatlanságot sohajtani. Csak nekünk is jobb léssz hát a' nagy Világ után menni. Legyen új tanulás módja, fogadjuk el. Nem szükség minden újítót meg vetni; mert nem minden újság rossz köztünk, mivel igen sok veszedelmes és tudatlan óságok is vannak e' Világba. De miólta a' Hit külömb külömb féle vallásokra osztot, olly szokás jött be, hogy mihelyt valamellyik magát jóra fel emeli, rajta rontnak: kergeti, gyomrozza, a maga része, s' Igy az Atyak a' Fiákat magoktól et[!] idegenitik, mellynek osztán a Sereg, elébb utóbb, magába kárát, és a' Világ előtt gyalazatját szokta vallani. Eleitől fogva az újítók mindenütt üldöztettek; kár, mert örökké meg kellene a' dolgokat a' dolgoktól külömböztetni, hogy a' jó szolgák gonoszokkal együt ne szenyvednének: mind azon által, tsak kell még is mindenütt olyanoknak lenni, ki magokat a' köz ügyért ideig motskoltassák, és azokat szolgálkyák, [!] kik abba hivek, és ártatlanok.

2. Összefoglaló

---

3. Az akkori magyar nyelv bemutatása
